

PO STOPÁCH FRIEDENSREICHA HUNDERTWASSERA

Cestovní zpráva o průběhu odborné exkurze konané ve dnech 14. 10. – 17.10.2021

Odborná exkurze na téma „Po stopách Friedensreicha Hundertwassera“ se uskutečnila ve dnech 14. – 17.10. 2021. Program a seznam účastníků z řad autorizovaných osob je přiložen v příloze.

Život a dílo (dle Wikipedie)

Friedensreich Hundertwasser, který se sám pojmenoval jako Friedensreich Regentag Dunkelbunt Hundertwasser, vlastním jménem Friedrich Stowasser, se narodil 15. prosince 1928 ve Vídni a zemřel 19. února 2000 na palubě zaoceánské lodi *Queen Elizabeth 2*. Byl rakouským mnohostranným umělcem a průkopníkem ekologického přístupu k životu. Proslavil se především jako architekt, malíř a grafik. Do architektury vložil i část ze svého malířského a sochařského umění. Jeho pestré obrazy jsou prostoupeny přírodními tvary a spirálami. Inspirován vídeňskou secesí, zejména Gustavem Klimtem a Egonem Schielem, vytvořil tento akční umělec a světový aktivista svůj jedinečný „Hundertwasser-Stil“. Jeho novou domovinou byl Nový Zéland a jeho domovem mu byla loď *Regentag*. Při cestě domů z Tichého oceánu na *Queen Elizabeth 2* dostal 71letý umělec srdeční infarkt.

„Rovná čára vede k zániku lidstva. Spirála je symbolem života a smrti,“ řekl Friedensreich Hundertwasser. Přímku označil za bezbožnou, v přírodě se nevyskytující. Proto nárokoval v jednom ze svých manifestů, aby byly rovné čáry zakázány.

Hundertwasserovo původní jméno znělo Friedrich Stowasser. Příjmení je staročeského původu a prošlo chebským německým nářečím. Na Chebsku a Loketsku, odkud pocházel děd Wenzel Stowasser, se vyskytovalo často, bylo totiž odvozeno od starších podob názvu dnes již zaniklé osady Stobitzhof u Milhostova (Stabossen, Stowasn). Ve dvaceti letech (v r. 1949) si umělec změnil příjmení na Hundertwasser, protože měl pocit, že to lépe zní („sto“ je v řadě slovanských jazyků včetně češtiny výraz pro číslovku, německý ekvivalent je „hundert“). Občas se také nazýval *hyaku-sui*, což je japonský překlad jeho jména. Během pobytu v Japonsku si změnil křestní jméno na Friedenreich, důvodem údajně bylo, aby se Japoncům lépe vyslovovalo. Toto slovo znamená „říše míru“. Protože věřil numerologii a považoval číslo 13 za šťastné, rozhodl si do jména přidat ještě písmeno „s“ (Friedensreich), aby mělo právě třináct písmen („s“ přidal, protože se tím nenaruší význam slova).

V 60. letech si koupil plachetnici, na které několik let tvořil. Pojmenoval ji „Regentag“ (tj. deštivý den) a na její počest si pojmenování přidával do svého jména. Během života na Novém Zélandu se rozhodl do jména přidat ještě slovo „dunkelbunt“ (temně pestrý), což podle něj symbolizuje přírodu při dešti, „kdy jsou barvy sice tmavší a pochmurnější, ale zato pestřejší, vysvitne-li slunce“.

Friedensreich Hundertwasser pocházel z německo-židovské rodiny jakožto syn Ernsta Stowassera a Elsy rozené Scheuerové. Rodinné kořeny sahaly do Čech a na Moravu: Ernstův otec Wenzel Stowasser (1868 Sedlec – 1948 Vídeň) byl malířem porcelánu a roku 1893 se ve Vídni oženil s Marií Kucirkovou (1868 Gumpendorf /dnes část Vídně/ – 1965 Vídeň), Elsin otec Isaias Scheuer (1851 Šafov – 1927 Vídeň) se narodil na moravsko-rakouském pomezí u Znojma.^[4] Mylně byl Hundertwasser pokládán za blízkého příbuzného klasického filologa Josefa Marii Stowassera (1854 Opava – 1910 Vídeň).

Příbuzenstva z matčiny strany se hluboce dotkla válka, v roce 1943 byla jeho velká část deportována do koncentračního tábora včetně babičky Jeanette († 1943 Terezín), u níž Friedrich s matkou přebývali po nuceném vystěhování z dosavadního bydliště. Jeho samotného patrně zachránil včasný křest (1935) a členství v Hitlerjugend, kam byl jako pokřtěný zařazen.

V roce 1948 nastoupil na Akademii krásných umění ve Vídni, ale vydržel zde jen tři měsíce. Raději se při samostudiu orientoval na umění vídeňské moderny a cestoval. Navštívil Itálii, Sicílii a Francii a vytvářel si svůj osobitý styl.

Prosazovat se začal od roku 1949. Poprvé vystavoval v roce 1952 v galerii Art Club of Vienna, o dva roky později vystavoval v Paříži ve studiu Paula Facchettiho. Výstavy měly značný ohlas, který vedl k řadě dalších světových výstav. Roku 1955 vystavoval v Miláně v galerii Carlo Cardazzo's Galleria del Naviglio. Roku 1957 publikoval *Gramatiku vidění* a o rok později vystoupil *Plesnivým manifestem* proti racionalistické architektuře.

V roce 1958 se na Gibraltaru oženil s Hertou Leitner. Manželství trvalo do r. 1960.

Roku 1959 založil spolu s Ernstem Fuchsem a Arnulfem Rainerem uměleckou akademii Pintorarium. Téhož roku se stal čestným profesorem na Akademii krásných umění v Hamburku, kde se studenty Bozonem Brockem a Schuldtem tvořil tzv. Hamburskou čáru.

V roce 1961 odjel na svou výstavu v Japonsku, přičemž tehdejší Japonsko výrazně ovlivnilo jeho pohled na svět. Roku 1962 se zde oženil s Yuko Ikewada. I druhé manželství skončilo rozvodem (1966). Roku 1962 vystavoval na Benátském bienále.

V roce 1968 koupil loď jménem Regentag, se kterou kotvil v Benátkách. Po koupi plachetnice úspěšně složil kapitánské zkoušky. Od roku 1971 považoval loď za svůj domov, nejprve žil v Benátkách, v letech 1976–1977 se ekologicky plavil z Benátek na Nový Zéland. Roku 1979 uskutečnil plavbu do Karibského moře. Později žil na lodi na Novém Zélandu.

Roku 1969 poprvé vystavoval ve Spojených státech amerických.

V roce 1975 byla zahájena jeho retrospektivní výstava, která probíhala až do roku 1992 v 15 zemích a 80 muzeích nebo galeriích. Roku 1979 byla v New Yorku zahájena další putovní výstava s novými díly.

Od roku 1980 pořádal projevy o ekologii, zaměřené proti atomové energii.^[zdroj?] Téhož roku vznikl v Berlíně, Vídni, Oslo a Washingtonu Hundertwasserův den. V roce 1981 se Hundertwasser stal vedoucím katedry malířství na Akademii ve Vídni. Roku 1983 založil komisi pro záchranu historické pošty v Kawakawě na Novém Zélandu. Od roku 1985 spolupracoval s architektem Peterem Pelikanem, z této spolupráce vzniklo jeho nejvýznamnější architektonické dílo – obytný dům Hundertwasser House ve Vídni (1986) – a okouzlo množství barev, nerovných linií a sepětím s přírodou. V letech 1987–1988 spolupracoval Hundertwasser s architektem Manfredem Fuchsichlerem na rekonstrukci kostela svaté Barbary v rakouském Bärnbachu.

V 90. letech směřoval svou invenci k mnoha originálním architektonickým realizacím po celém světě. Navrhl Dům umění ve Vídni (Kunst Haus Wien), lázeňské středisko Bad Blumau, komplex bytových domů v Darmstadtu (Waldspirale, „Lesní spirála“, 1998–2000), spalovnu odpadu a teplárnu ve Spittellau a v Osace (1997), restauraci u dálnice v Bad Fischau, Gymnázium Martina Luthera ve Wittenbergu, obchodní dům, textilku, benzínovou stanici, vinotéku, veřejné záchodky s ekologickým filtračním systémem (Kawakawa) aj. V této době se Hundertwasser intenzivně zajímal také o mír na blízkém východě, ekologii a ochranu velryb. Pracoval rovněž pro OSN.

V roce 1993 se zapojil do kampaně proti vstupu Rakouska do Evropské unie.¹

V roce 1998 byla v Osace a v Darmstadtu zahájena retrospektivní výstava Hundertwasserova díla a v roce 1999 putovní výstava po Japonsku. V roce 2000 zahájil Hundertwasser spolupráci na katalogu svého kompletního díla.

Friedensreich Hundertwasser je pohřben na Novém Zélandu, na svém pozemku pod korunou oblíbeného liliovníku tulipánokvětého. Podle svého přání bez rakve, aby snáze splýnul s přírodou.

DÍLO

Jeho tvorba je rozsáhlá a zasahuje do řady oborů; ne každá jeho činnost byla úspěšná a ne všechna jeho díla byla přijata s pochopením nebo realizována. Jeho dílo lze rozdělit na následující základní období, která se však v mnoha dílech prolínají; v některých dílech se vrací k již opuštěnému stylu. I proto nelze takové dělení brát jako jednoznačné.

1. Ovlivnění naturalismem – počátky tvorby, zhruba roky (1943–1948).
2. Období zjednodušování (1948–1949)
3. Naivní styl (1949–1953)
4. Lineárně-abstraktní styl – v pozadí maleb se objevuje struktura podobná buřkám. Tímto způsobem vytvořil několik obrazů v r. 1953 a později se k němu několikrát vrátil.
5. Období spirály (1953–2000) – obrazy tohoto období ho proslavily nejvíce, k malbě spirály se inspiroval terapií nemocných v psychiatrické léčebně. Podle svých slov si uvědomil, že průběh života je spirála velmi podobný, protože někde začíná, postupně na sebe nabaluje různé vlivy a někde musí i skončit.
6. Spolupráce s pařížskou galerií Kamer (1957–1960) – díla tohoto období se mu nelíbila, protože je musel malovat na svůj vkus příliš rychle. Po ukončení výstavy díla často přemaloval.

7. Figurální období (1960–1967) – období ovlivněné rozvodem. V dílech se objevují obličejové, často velmi smutné či plačící.
8. Období abstrakce, zjednodušování (1967–1968)
9. Syntéza všech stylů kromě naivního (1968–2000)

Malířská a grafická tvorba

Hundertwasserova malířská tvorba je inspirována vídeňskou secesí a je stylově nezařaditelná. Jeho díla jsou pestré barevným spojením konkrétních a abstraktních prvků, typické je zjednodušení, stylizace, lineární abstrakce, častým motivem pak spirála (symbol života, vývoje). Obdobná charakteristika platí i pro autorovy grafiky. Tato výtvarná technika navíc poskytovala Hundertwasserovi možnost tisknout dřevořezy i suché jehly v několika barevných variantách a zkoušet nejrozmanitější verze jednoho námětu.

Při pobytu v Japonsku si Hundertwasser oblíbil Japonský dřevořez.

Při vzniku jednotlivých dřevořezů z cyklu sedmi grafických listů *Nana Hyaku Mizu* (volně z japonštiny přeloženo „sedm set vod“, sedm stovodů čili Hundertwasserů) z let 1968–1972 potřeboval Friedensreich Hundertwasser téměř 20 barevných matric, aby dosáhl dostatečného bohatství valérů. Absolutně přesnou práci při soutisku ocenili i japonští mistři dřevořezu. Hundertwasser byl také prvním evropským umělcem, jehož návrhy tito mistři realizovali.

Plakát, známková tvorba

Tisk jednoho námětu v různých barevných variantách uplatňoval Hundertwasser i při tvorbě plakátů a šíření tzv. ekologického plakátu.

V 70. letech začal pracovat na poštovních známkách; první poštovní známku vytvořil roku 1975 ve spolupráci s rytcem Wolfgangem Seidelem. Největším úspěchem byla poštovní známka pro Organizaci spojených národů.

Architektura

Friedensreich Hundertwasser vypracoval řadu studií na restaurování sídlišť, žádná z nich však nebyla realizována. Pro jeho styl je typické odmítnutí rovných linií a snaha o co nejpevnější sepětí s přírodou. Z realizovaných staveb se nejvíce proslavily:

- Hundertwasserhaus, Vídeň, Rakousko. Adresa: Kegelgasse 36-38, A-1030 Wien, roh s ulicí Löwengasse 41-43. Postaven v letech 1983–1986 (architekti Josef Krawina a Peter Pelikan). Obytný dům měl být postaven pro sociálně slabší obyvatele Vídně, vzhledem k architektonickému pojetí domu to však bývá často zpochybňováno. Zájem o bydlení v tomto domě od počátku převyšoval jeho kapacitu padesáti bytů. V tomto domě propojil Friedensreich Hundertwasser všechny své ideály umění a krásy, jako je využití mnoha barev, umístění zeleně na střechu domu a do vnitřních prostor, absence rovných linií. Hundertwasser toto dílo považoval za jeden z vrcholů své tvorby a dokonce na něj napsal oslavnou báseň
- *Kunst Haus Wien* – Vídeň, Rakousko. Adresa: Untere Weißgerberstraße 13, A-1030 Wien. Realizace stavby 1989–1991. Nyní Hundertwasserovo muzeum se stálou retrospektivní výstavou jeho díla. Kromě stálé expozice se v muzeu pořádají pravidelné výstavy jiných umělců.
- *Hundertwasser Village* – Vídeň, Rakousko. Adresa: Kegelgasse 37-39, A-1030 Wien. Stavba 1990–1991.
- *Kostel svaté Barbory* – Bärnbach, Štýrsko
- *Dálniční restaurace* – Bad Fischau, Dolní Rakousko
- *Teplárna Spittelau* – Vídeň, Rakousko, 1988–1992
- obytný komplex *Na Lukách* – Bad Soden, Taunus
- *Onkologické oddělení fakultní nemocnice ve Štýrském Hradci*
- *Lázeňské středisko Bad Blumau* – Štýrsko
- *Kid's Plaza, muzeum dětí* – Ósaka, Japonsko
- *Zelená citadela* – Magdeburg, Německo
- *Pivní věž* – Abensberg, Německo
- *Veřejné záchodky v Kawakawa*, Nový Zéland

Užité umění

Věnoval se i užitému umění, je autorem návrhů hodinek, [telefonních karet](#) nebo značek pro rakouské automobily. Roku [1978](#) navrhoval státní [vlajku](#) pro [Palestinu](#).

Film

Kromě přírody ho ovlivnilo neúspěšné manželství; téma nevydařené lásky se odrazilo ve spolupráci na jeho prvním filmu *Nešťastná láska* ([1966](#)).^[zdroj?] Krátkometrážní film *Hundertwasser Regentag* natočený ve spolupráci s režisérem [Peterem Schamonim](#) ([1971](#)) byl nominován na Oscara.

Hundertwasserovy manifesty

Většinovým cílem jeho manifestů je spojení člověka s přírodou a boj proti tomu, co nazýval diktátorský styl architektury. Svě dílo často prezentoval lidem na ulici.

- *Plesnivý manifest*, [1958](#), klášter [Seckau](#).
- *Tvá povinnost zasadit strom*
- *Pryč od Loose*, [1968](#), tento manifest četl nahý ve Vídni.
- *Ve prospěch třetí kůže*, [1967](#), tento manifest přednášel nahý ([Mnichov](#))
- Tvé právo na vlastní okno – tvá povinnost zasadit strom (*Dein Fensterrecht – Deine Baumpflicht*), [1972](#). Podle Hundertwassera by počátek rekonstrukce a oživení starých sídlišť měl nastat změnou v uvažování v architektuře oken. Podle něj právě fakt, že jsou okna součástí stylu celého domu, ukazuje na strnulost a neschopnost architektury.
- *Humusové toalety*, [1975](#), [Mnichov](#)
- *Manifest svatého lejna*, [1979](#), veřejně čten ve [Švýcarsku](#).

Umělcova výstřednost

Hundertwasser se snažil žít v souladu s přírodou a nebýt závislý na běžné společnosti a jejích zvycích. Patrně nejznámějším příkladem jeho výstřednosti je veřejná *demonstrace*, při níž se snažil přesvědčit kolemjdoucí, že člověk nepotřebuje peníze, protože se dokáže uživit jen tím, co najde v přírodě. Populární se stala jeho snaha zužitkovat veškerý odpad, který člověk vyprodukuje. Oblečení si většinou vyráběl sám; muselo být z přírodních materiálů a praktické, čímž záměrně vyvolával pozornost a budil pozdvižení.

Recepce života a díla

Na Hundertwasserovu počest byl v roce [2004](#) v německém [Uelzenu](#) uveden „Hundertwasserův muzikál“ skladatele [Konstantina Weckera](#) a textaře Rolfa Rettberga.

Odborná exkurze byla zaměřena především na architektonickou část Hundertwasserova díla. Navštívili jsme a prohlédli si Hundertwasserhaus, Kunst Haus, Hundertwasser Village a teplárnu *Spittelau* ve Vídni, *Kostel svaté Barbory* v Bärnbachu a *lázeňské středisko Bad Blumau* ve Štýrsku a *dálniční restauraci* – Bad Fischau v Dolním Rakousku. Zaslíbené výklady průvodců jsme si vyslechli v Bad Blumau a Kunst Hausu. Při prohlídkách zvenku i zevnitř si každý vytvořil svůj obraz o Hundertwasserovi jako architektovi. Jeho styl je extravagantní, jeho napodobení v současnosti vyžaduje ze strany investora velkou odvahu a hodně peněz – na stavbě je všechno originál, ani dvě okna nejsou stejná. Některé principy jeho díla mají své pokračování i dnes – především zelená střecha, zelená fasáda a prostupování zeleně ven i dovnitř objektu.

Na jeho principy ohledně zeleně se snaží navázat i česká firma LIKO – S, a.s. ze Slavkova u Brna, kde jsme se zastavili na prohlídku. Firma vyrábí dělicí příčky, posuvné stěny, podhledy, akustické panely a především zelené střechy a zelené fasády. Přímou na vlastních výrobních objektech a kancelářích testují různé typy zelených fasád a různé skladby zelených střech. Sledují, měří a vyhodnocují tak, aby doporučené řešení bylo tím nejlepším.

V souladu s přírodou se tváří i archeologický park V Pavlově. Nad terén vystupují jako komíny světlíky a vzduchotechnické otvory, ostatní stavba je pak zasypána zeminou a stala se součástí kopce.

Dalším navštíveným objektem byl nově zrekonstruovaný barokní cihlový most, který je součástí letohrádku Portz Insel za 17. století u Mikulova na Břeclavsku.

Betonové koryto vodního toku mělo být vyvýšené, při zimní odstávce prací ale stoupala vodní hladina v prostoru okolo koryta. Svůj díl viny na tom mají i bobři, kteří svou činností na některých vodních prvcích v okolí hladinu vody zvyšují. Původní projekt byl proto změněn, stavbaři vyvýšené betonové koryto na 12 metrech pod mostem odstranili a pod jeho oblouky tak vznikla menší vodní plocha. Stometrový most nechal postavit v 17. století kardinál Dietrichstein. Původní rybník, který obklopoval ostrov Portz Insel se zámečkem, byl v 19. století vysušen, později byla obnovena jeho část, současný rybník Nový. Most s patnácti oblouky byl před začátkem prací, které celkově vyšly na přibližně 32 milionů korun, zcela zakrytý nánosy bahna a náletovými dřevinami. Postupné odkrývání začalo v roce 2017. Na projektu se podílelo město Mikulov, obec Sedlec a rakouská obec Drasenhofen, část peněz je z evropského programu Interreg. Kromě samotného mostu a doplnění jeho zábradlí bylo součástí prací také vybudování chybějící cesty od Mikulova, Sedlece a Drasenhofenu. Opravené cesty umožní i napojení na rakouskou cyklostezku č. 8, doplňuje je i nová naučná stezka se sedmi zastaveními.

Dalšími navštívenými objekty z hlediska odborného zájmu byly rozhledna nad jezerem Worthersee a stavby ve Štýrském Hradci postavené k roku 2003, kdy bylo město evropským hlavním městem kultury – umělý ostrov Murinsel a dům moderního umění Kunsthaus.

Rozhledna Pyramidenkogel je vysoká právě 100 metrů a má netradiční tvar. Její modřínové sloupky mají spirálový zakřivený tvar, který dodává stavbě hravost, živost a autentičnost. Uprostřed věže jezdí výtah s prosklenou kabinou. Výhledy jsou možné z jedné ze tří vyhlídkových plošin na jezero i okolní kopce, z nichž nejvyšší je slovinský Triglav.

Na vrcholu Pyramidenkogel se nejedná o první takovou stavbu. V roce 1950 vznikla první, tehdy ještě jen 27 metrů vysoká rozhledna, která byla postavena ze dřeva. Roku 1968 byla nahrazena 54 metrů vysokou železobetonovou rozhlednou. Ta již byla vybavena výtahem a nabízela tři vyhlídkové plošiny, které utvářely na věži tvar pyramidy. V roce 2012 byla odstřelena, aby ji mohla nahradit současná moderní vyhlídková věž. Věž je ze dřeva a taky z oceli, ze kterých je vnitřní méně výrazná spirála a prstence svazující dřevěnou část konstrukce. Na vrcholku věže je 18 metrů vysoká špička stožáru. Přímě pod věží je budova, ve které se nachází restaurace, obchod se suvenýry a sociální zázemí. Pyramidenkogel je uprostřed Korutan a dosahuje nejvyšší nadmořské výšky 850 metrů nad mořem.

Murinsel je budova ve tvaru obrovské mořské mušle, 50 metrů dlouhá a 20 metrů široká. Se břehy řeky Mur je spojena dvěma lávkami pro pěší. Střed plošiny tvoří amfiteátr, pod zakřivenou kupolí se nachází kavárna a dětské hřiště. Stavba byla navržena pro maximální kapacitu 350 návštěvníků, autorem je newyorský umělec Vito Acconci. Objekt vynikne hlavně při nočním osvětlení.

Kunsthaus je známý jako mládě hrocha, mořského šneka, dikobraza, velryby a jako „přátelský mimozemšťan“ - Colin Fournier, jeden ze dvou architektů, mu dal příjmení. Kunsthaus je pro něj něco biomorfního, nedefinovatelného, hybridního, mimozemského a známého zároveň s „kouzlem přátelského zbloudilého bastarda s vysoce diskutabilním rodokmenem“. Byl vyprojektovaný na počátku tisíciletí architekty Peterem Cookem a Colinem Fournierem, zaujme svým výstředním tvarem a výraznou barvou. Ve večerních hodinách komunikuje Kunsthaus s městským prostorem prostřednictvím realit: sjednocené mediální fasády BIX.

Budova se nachází v méně privilegované čtvrti naproti starému městu. Rozhodnutí postavit budovu na Lendkai bylo od začátku také založeno na urbanismu. Nová budova byla umístěna na volné parcele mezi Lendkai a Mariahilferstraße a přímo sousedí s „Iron House“. Tato budova, postavená v letech 1846 až 1848 jako moderní obchodní dům, byla vykuchána a připojena k Kunsthausu. Památková fasáda s litinovou strukturou v horním patře byla zachována. Se zřízením Kunsthausu Graz bylo možné upravit oblast kolem Südtiroler Platz a propojit ji se starým městem Graz.

Na ukončení exkurze poděkovali její účastníci organizátorům za zpřístupněné zážitky a za počasí, které bylo na pozdní podzim opravdu pohádkové.

Za účastníky exkurze – Milan Havliška, říjen 2021

Obrazová příloha

